

Závazný záměr k volné rekonstrukci varhan do historicky cenné skříně v kostele Jména Panny Marie ve Křtinách

Vypracoval: Mag. Art. Ondřej Můčka, brněnský diecézní organolog

v Brně 2. 4. 2020

Dokumentace „**Závazný záměr k volné rekonstrukci varhan do historicky cenné skříně v kostele Jména Panny Marie ve Křtinách**“ byla vypracována jako podklad pro zadávací dokumentaci. Tato dokumentace slouží jako technická specifikace předmětu veřejné zakázky na obnovu varhanního stroje. Dokumentace slouží dále jako zpřesňující podklad pro ocenění „Soupisu prací, dodávek a služeb“, který je také přílohou zadávací dokumentace.

Výběrové řízení na obnovu varhanního stroje bude realizováno v rámci dotačního projektu s reg.č. CZ.06.4.59/0.0/0.0/16_073/0012479 s názvem „**Kompletní rekonstrukce varhan v kostele Jména Panny Marie ve Křtinách**“. Tento projekt je financován z dotačních fondů EU, konkrétně se jedná o 10. Výzvu MAS Moravský Kras z.s. - IROP – Ochrana kulturního dědictví. Tato výzva má vazbu na Výzvu ŘO IROP Č. ŘO IROP Č. č. 55 „*Zefektivnění prezentace, posílení ochrany a rozvoje kulturního dědictví - integrované projekty CLLD*“. Realizace celé této akce tak podléhá pravidlům tohoto dotačního programu.

Záměr rekonstrukce:

Podle Prof. Jiřího Sehnala (Barokní varhanářství na Moravě I, 129) byl v letech 1763 - 1764 ve Křtinách postaven králickým varhanářem Františkem Umlaufem dvoumanuálový nástroj o 16 rejstřících. Ten byl poté v 19. stol. přestavěn firmou Brauner z Uničova (Sehnal II., 15, komentář fotky) na pneumatický systém s použitím některých původních hlasů, který je dnes již za svou životností a několik let je nefunkční.

Snaha o vybudování prvotřídního nástroje, který by mohl důstojně doprovázet liturgický provoz a koncertně využívat tak významné poutní místo, jakým Křtiny beze sporu jsou, se doslova vleče již mnoho let.

Záměrem a přáním investora vždy byla stavba nového dvoumanuálových varhan s pedálem na mechanické traktuře rejstříkové i hrací do stávajících varhanních skříní s novým, samostatně stojícím, hracím stolem.

Podle Koncepce celkového průzkumu varhanních skříní (Příloha č. 2) byl proveden průzkum na místě samém na základě doporučení Konzultačního dne z roku 2006 (Příloha č. 1).

Domnělá původní podoba památkově chráněných skříní i pozice hracího stolu byly provedeným průzkumem potvrzeny - jejich původní umístění je jednoznačně nastíněno v jednotlivých přílohách (Přílohy č. 7, 8, 9). Současný stav je taktéž půdorysně zdokumentován (Přílohy č. 5, 6).

Veškeré detaily týkající se konstrukčního řešení obou skříní z důvodů varhanářských (výroba a instalace nových vzdušnic, prospektových štoků, traktur,

vzduchového hospodářství, apod.) budou v případě nejasností po ukončení výběrového řízení v případě potřeby konzultovány se Střediskem pro liturgickou hudbu brněnské diecéze a vítěznou zhotovitelskou restaurátorskou dílnou.

Nástroj tedy bude po zvukové stránce respektovat specifika barokního varhanářství 2. pol. 18. stol. s přihlédnutím k našim lokalitám. Bude v něm použit původní zachovaný prospekt společně s dalšími rejstříky (nebo jejich částmi), které jsou prokazatelně jednotné původnosti s prospektem. Podle provedených průzkumů je zřejmé, které to jsou - v příložené navrhované dispozici nástroje jsou barevně vyznačeny (Příloha č. 3). Chybějící tóny původních píšťalových řad budou řešeny jako restaurátorské doplňky rejstříků.

Druhý manuál (positiv) bude postaven přímo do hracího stolu bez vlastního prospektu.

Hrací stůl bude vyhotoven jako samostatně stojící situovaný do osy kostela a orientovaný směrem k oltáři. Na základě průzkumů se našly zbytky původního hracího stolu různě použité v současném nástroji (Příloha č. 4). Tyto fragmenty se použijí i v novém stole, budou sloužit jako vodítko pro jeho výslednou podobu i barvu dekoru. Tvarosloví a zdobení říms na hracím stole bude vyhotoveno tak, aby odpovídalo profilaci na původních skříních.

Polychromické práce na skříních budou taktéž zaštiťovány zhotovitelskou firmou. Tyto práce musí provádět kvalifikovaný restaurátor s příslušnými platnými licencemi vydané MK ČR apod. Upozorňujeme, že je zde nutná koordinace prováděných prací na obnově jednotlivých částech varhan. Pro tyto polychromické práce jsou sepsány restaurátorské záměry vč. samostatného soupisů prací a dodávek, tyto dokumenty jsou samostatnou součástí zadávací dokumentace, tak jako vydané rozhodnutí orgánu státní památkové péče.

Dokumentace „Závazný záměr k volné rekonstrukci varhan do historicky cenné skříně v kostele Jména Panny Marie ve Křtinách“ se skládá z těchto dílčích částí:

1. zápis z konzultačního dne z 30. dubna 2006
2. návrh koncepce rekonstrukce varhan ze srpna 2018
3. navrhovaná a konzultovaná dispozice varhan z 3. června 2019
4. nalezené fragmenty hracího stolu z 25. ledna 2019
5. současný stav – půdorys
6. současný stav – nárys
7. navrhovaný stav – půdorys
8. navrhovaný stav strana HW – nárys
9. navrhovaný stav strana Ped – nárys
10. fotodokumentace

Zápis z konzultačního dne o obnově varhan v kostele Jména Panny Marie ve Křtinách,

sepsaný dne 20. dubna 2006

Přítomní:

P. Tomáš Prnka, farář křtinský
Ing. Jiří Messner, za farnost Křtiny
Prof. Dr. Jiří Sehnal, diecézní organolog
MgA. Ondřej Mučka, člen diec. org. komise
Dr. Petr Koukal, PhDr., organolog, NPÚ, Ústřední pracoviště Praha

Přítomní podrobně prohlédli stávající varhany a prodiskutovali jejich stav, původnost a změny, na rozdíl od Umlaufova nástroje ze šedesátých let 18. století. Shodli se na těchto závěrech a doporučeních:

- 1) stávající varhany byly postaveny jako nepůvodní nástroj do staré skříně, což způsobilo problémy už v době jejich stavby. Dokladem je oprava tohoto nástroje tišnovským varhanářem Mudrochem krátce po jejich dokončení firmou Brauner. Pro tento nový nástroj musely být rozšiřovány a přestavovány původní barokní skříně, což znamenalo narušení jejich původní statiky. Některé části nového nástroje byly silně napadeny červotočem, který byl zastaven, ale nebyla provedena petrifikace. Původní dispozice Braunerova nástroje byla později pozmeněna. V současné době nástroj funguje s problémy, neboť se blíží hranici jejich životnosti.
- 2) Stávající varhanní stroj nemá žádnou zvláštní památkovou hodnotu, proto nedoporučujeme jeho obnovu, i z důvodu přílišné finanční náročnosti a malé dlouhodobé efektivity.
- 3) Optimálním řešením je obnova původního stavu varhanní skříně včetně statiky a volná rekonstrukce mechanického varhanního stroje odpovídající velikostí dané skříně. Z hlediska vynikající akustiky není třeba, aby varhany byly větší než přibližně 16 rejstříků, jako u původního nástroje.
- 4) Větší nástroj nedoporučujeme také z toho důvodu, že by narušil stávající vzhled interiéru, což není přípustné. Také u toho důvodu nemá smysl volit elektrickou trakturu.
- 5) Vzhledem k technické a umělecké náročnosti projektu jednoznačně doporučujeme vlastníkovvi, aby vybral pouze špičkového varhanáře se zkušenostmi s rekonstrukcí a restaurováním historických nástrojů v naší varhanářské oblasti, nejlépe ze zahraničí.

Četli a souhlasí:

P. Tomáš Prnka

J. Sehnal

O. Mučka

P. Koukal

Koncepce celkového průzkumu varhanních skříní v kostele Jména Panny Marie ve Křtinách

V návaznosti na Protokol z místního šetření ve věci Řešení způsobu obnovy varhanního stroje a restaurování varhanní skříně na kůru (rejstř. č. 129992) z mobiliáře kostela Jména Panny Marie ve Křtinách (rejstř. č. 34241/7-481 ÚSKP ČR) je nutné stanovit průběh průzkumných prací:

1. Demontáž stávajícího nepůvodního nástroje:

Bude nutné velice pečlivě demontovat píšťalový fond prokazatelně původní (zejm. cínoolověné prospektové píšťaly a velké dřevěné píšťaly subbassu 16' v pedálu), a také ty původní, které jsou v současném nepůvodním fondu použity. Zevrubným prohledáním píšťaliště diecézním organologem v minulosti lze konstatovat, že nález starých barokních píšťal by mohl být velice dobrým vodítkem při budoucím stanovování rejstříkové dispozice volně rekonstruovaného nástroje.

Píšťalový fond bude přehledně uložen na vhodném místě na kůru kostela k pozdějšímu průzkumu.

Zbytky součástí původního vnitřního vybavení varhan (při prohlídkách byly tyto nalezeny) budou taktéž uloženy na vhodném místě k pozdějšímu průzkumu. Výsledky průzkumu budou zapsány a konzultovány.

2. Zaměření a zakreslení původního postavení a tvaru skříní varhan

Je zřejmé, že podoba skříní byla pozměněna firmou Brauner, která provedla zásadní přestavbu křtinských varhan. Bude potřeba zakreslit do půdorysného plánu původní umístění a uchycení skříní a jejich tvar (vnitřní pole směrem k centrálnímu oknu jsou asi o 90° otočené k sobě; původně byly jimi skříně uzavřeny). Půdorys bude přehledně zakreslen a okótován.

3. Orientační rozvržení a výpočet místa pro jednotlivé rejstříky budoucích volně rekonstruovaných varhan

Je zřejmé, že je ve hře několik variant rozmístění jednotlivých strojů.

Je možné buď situovat do jedné skříně hlavní stroj (při pohledu na kůr z lodi kostela vlevo), do druhé pak pedál a druhý manuál.

Je také možné situovat druhý manuál do hracího stolu, jako určitý druh pozitivu a jednu skřín (levou) ponechat pro hlavní stroj a druhou (pravou) pak celou pro pedál.

Předpokládá se rekonstrukce varhan barokního jihoněmeckého až středoněmeckého typu, jejichž zástupce mezi barokními varhanami lze u nás najít.

Křtiny jsou velice živé poutní místo, kde se při jednotlivých bohoslužbách střídají mnozí varhaníci, školení i neškolení. Je to místo s poměrně bohatým koncertním životem.

I z těchto důvodů se počítá s rozsahem manuálů C - f3 a pedálu C - d1 chromaticky. Určitá varianta by mohla spočívat ve vynechání tónu Cis - nástroj by tak od prvního pohledu poukazoval na svou "baroknost" (rozuměj: určitou anomálii) a napomohlo by to v budoucnu eliminaci nejrůznějších exhibicí stran varhaníků-hostů ve volbě nevhodného repertoáru pro tento rekonstruovaný nástroj.

Do půdorysu budou přehledně zakreslena možná místa pro naprojektování vzdušnic a zevrubný počet rejstříků volně rekonstruovaného nástroje. A to ve všech výše zmíněných variantách

Sepsal:

Mag.Art. Ondřej Můčka, ZOD, Bakk.Art.

Diecézní organolog, vedoucí Střediska pro liturgickou hudbu
červenec 2018, aktualizováno v srpnu 2018

BISKUPSTVÍ BRNĚNSKÉ
STŘEDISKO PRO LITURGICKOU HUDBU
602 00 BRNO, SMETANOVA 14

Navrhovaná dispozice nástroje v kostele Jména Panny Marie ve Křtinách dle dochovaného píšťalového fondu a dle konzultací s organology arcidiecéze Olomoucké (Jan Gottwald) a diecéze Ostravsko-Opavské (Jiří Krátký):

Manual (C - f3)

1. Prinzipal	8'
2. Spitzflöte	8'
3. Quintadena	8'
4. Gamba	8'
5. Octav	4'
6. Flöte	4'
7. Sesquialtera 2x	2 ² / ₃ ' a 1 ³ / ₅ ' (možný kvintový Vorzug)
8. Superoctav	2'
9. Mixtura 4x	1 ¹ / ₃ '

Positiv (C - f3)

10. Kopula maior	8'
11. Prinzipal	4'
12. Kopula minor	4'
13. Octav	2'
14. Rauschquint 2x	1 ¹ / ₃ '
15. Fagott-Regal	8'

Pedal (C - d1)

16. Subbass appertus	16'
17. Prinzipalbass	8'
18. Octavbass	4'
19. Schnarrbass	16'

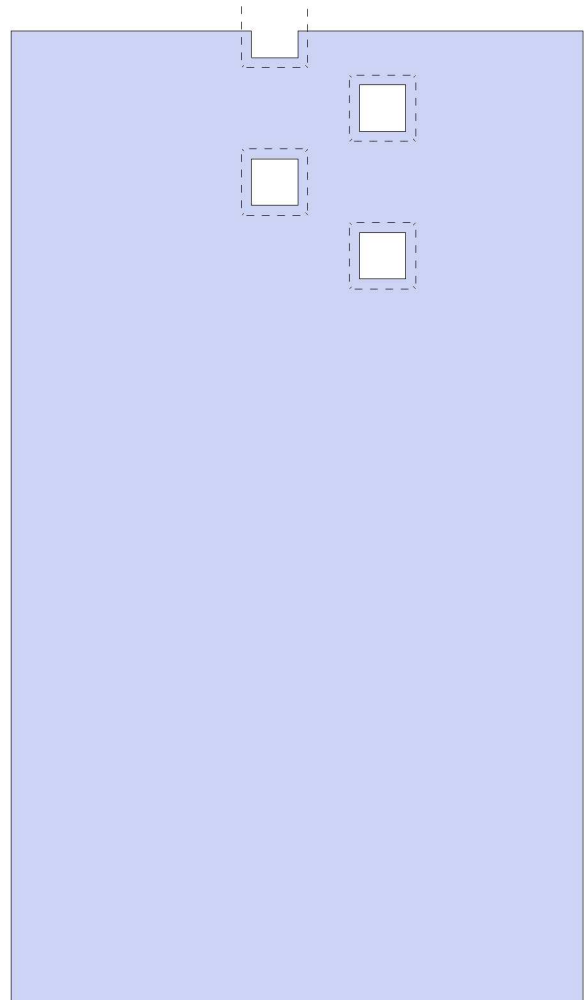
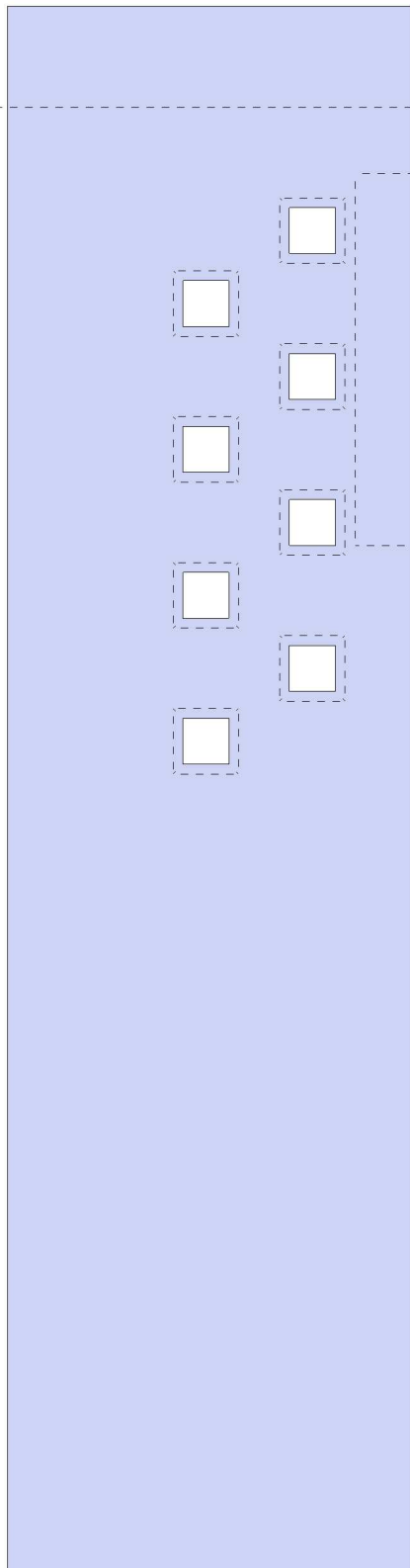
Pro posílení hlubších frekvencí je možné jako variantu doplnit do Manualu jeden 16' jazykový rejstřík s úzkou menzurou (např. Sordun 16')

Manual-Positiv-coppel

Manual-Pedal-coppel

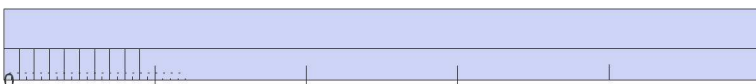
Positiv-Pedal-coppel

- dochované rejstříky, nebo jejich části

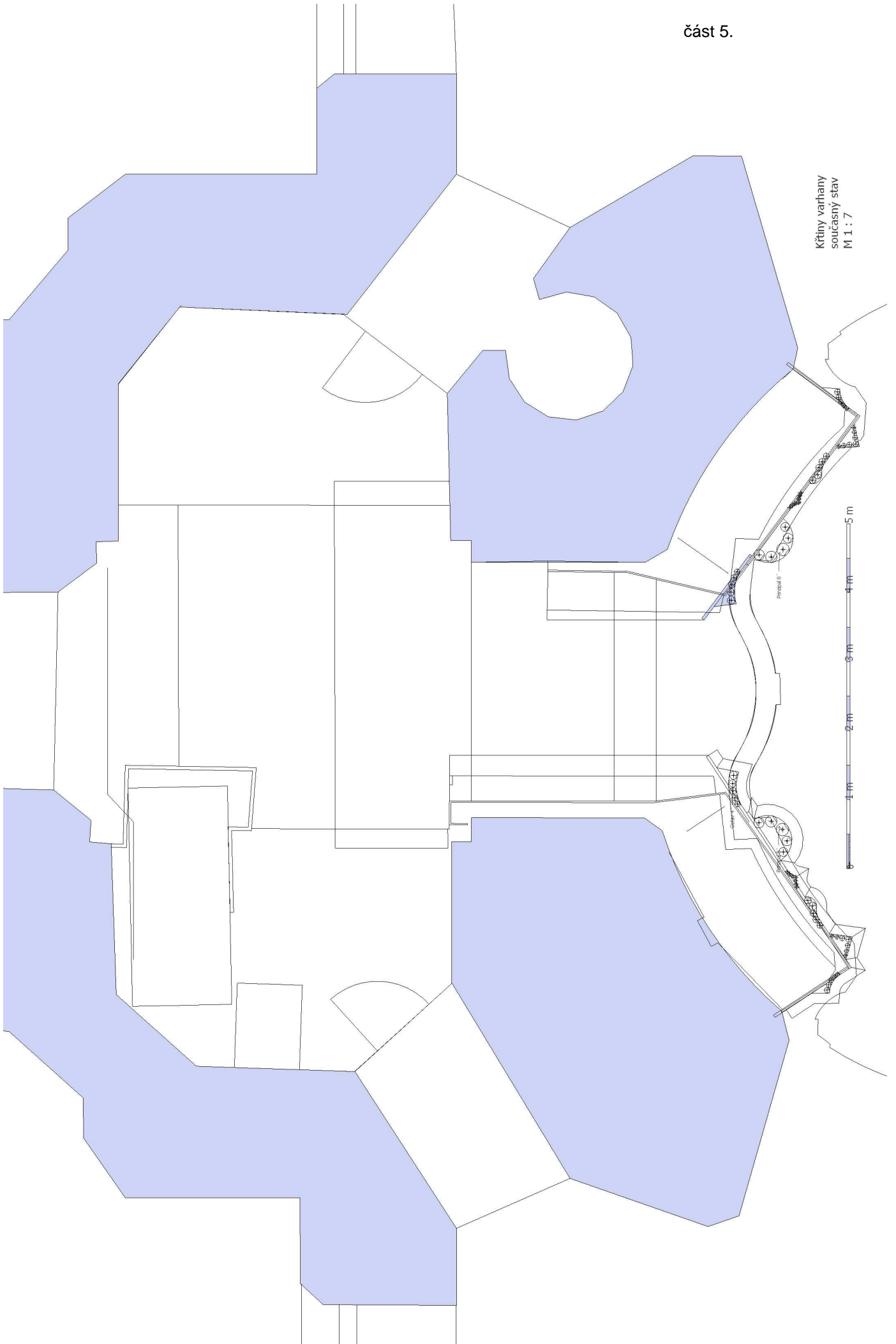

Křtiny varhany
nalezené fragmenty hracího stolu

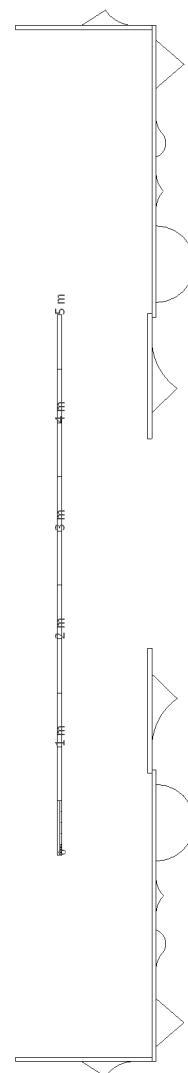
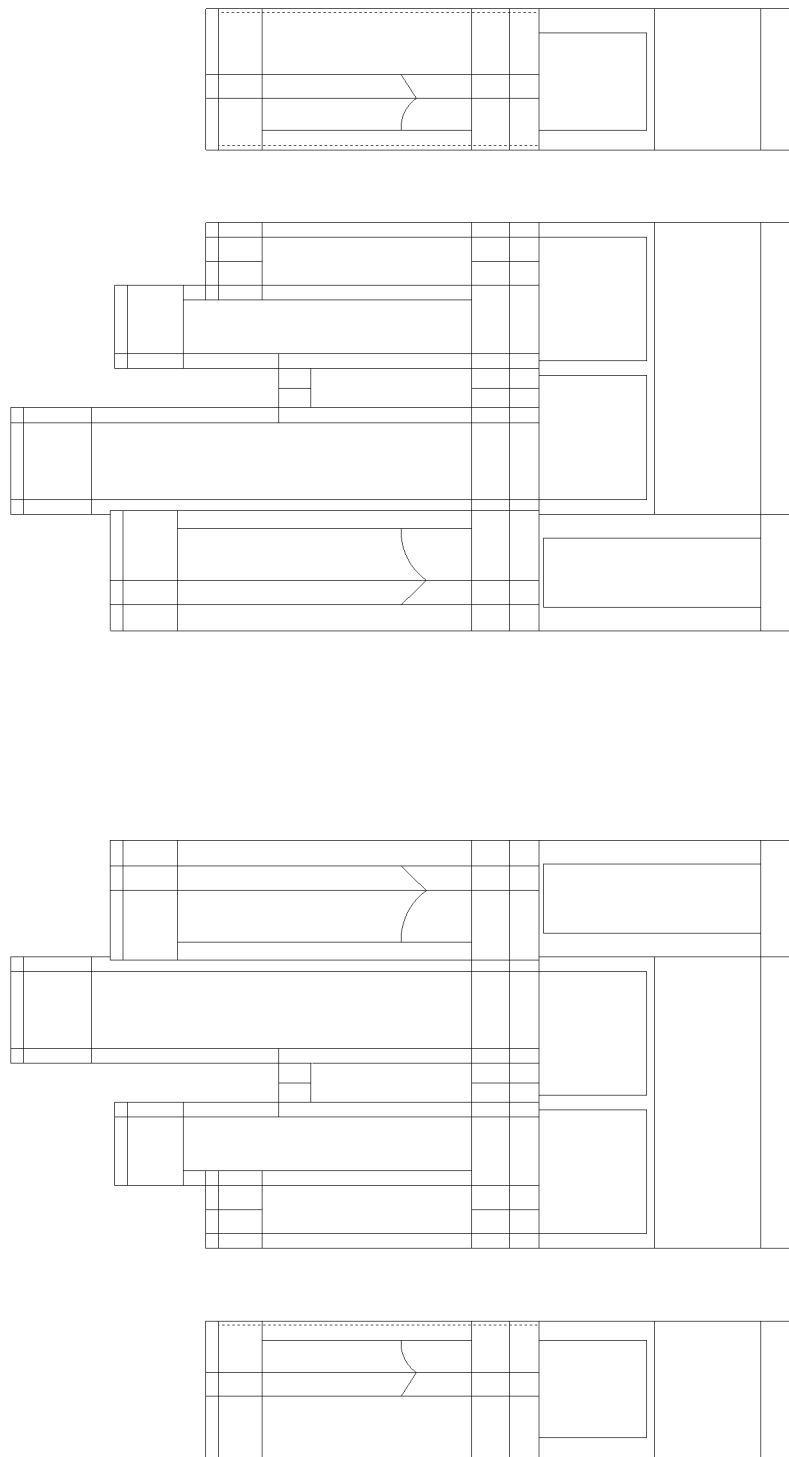
M 1 : 5

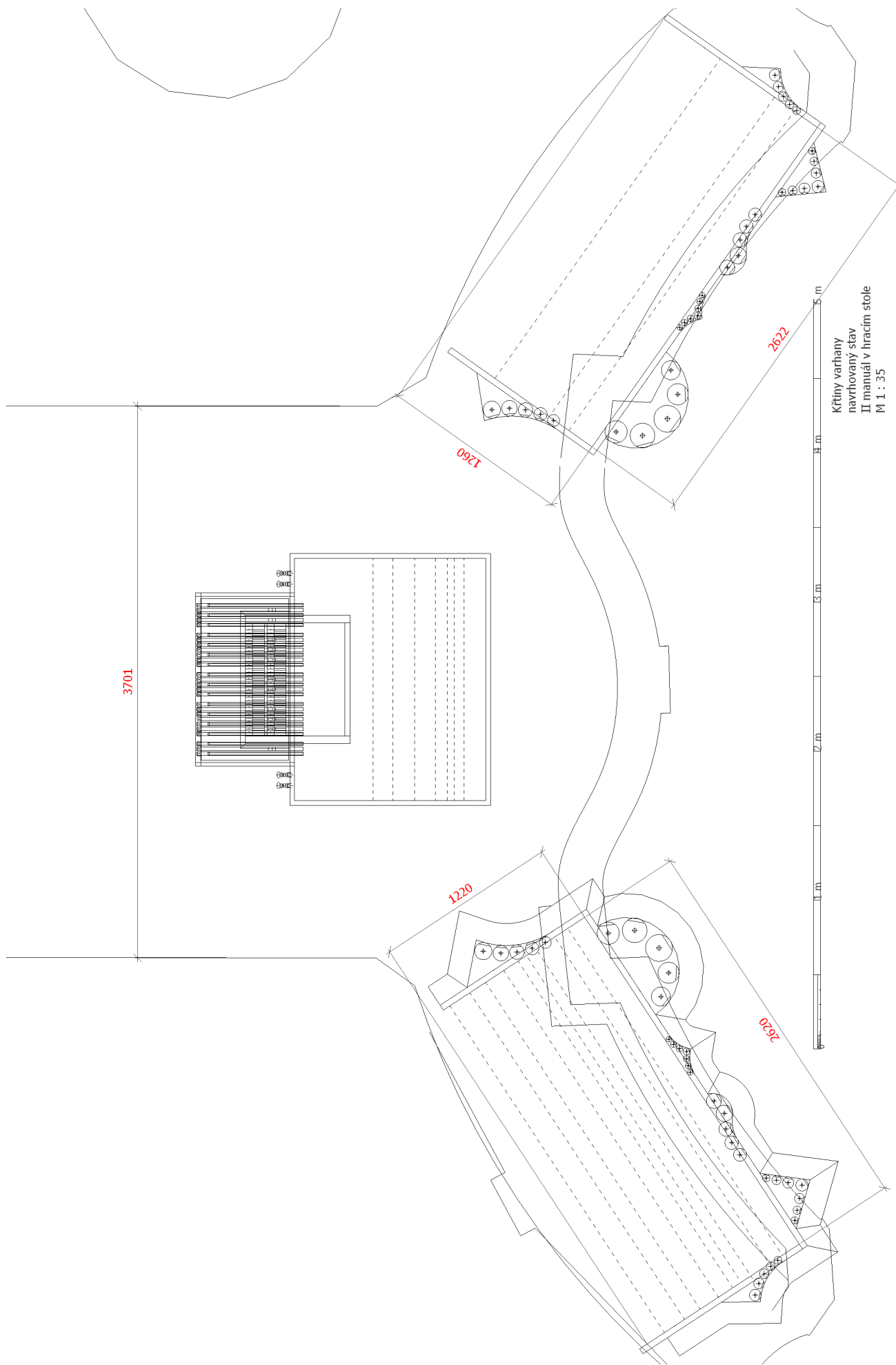
část 5.

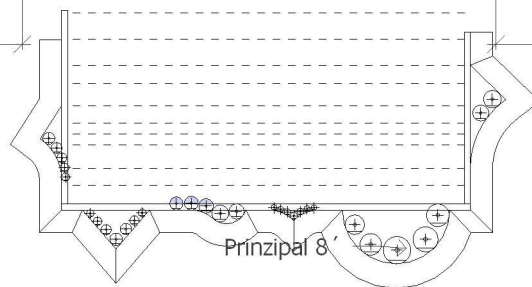
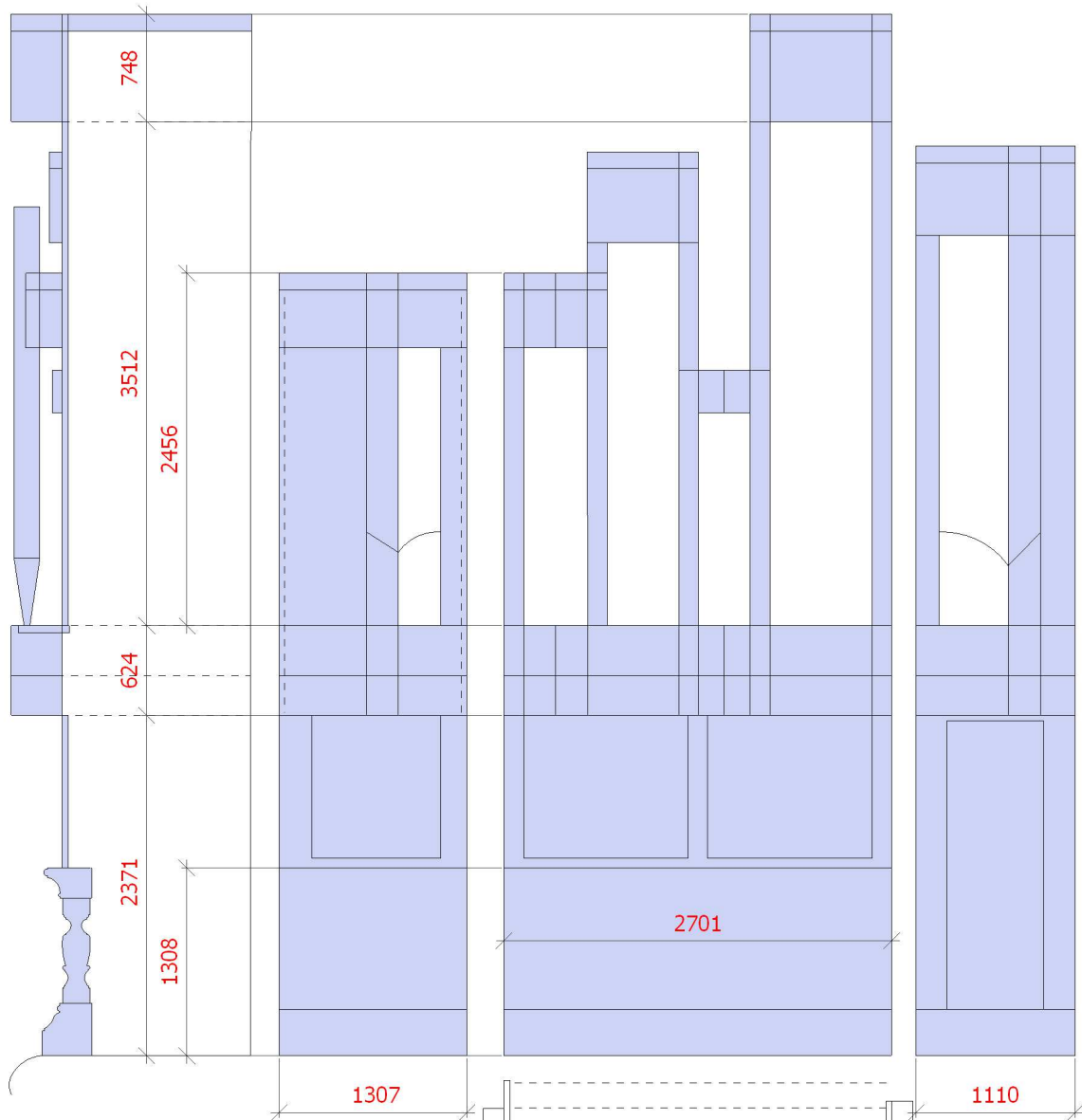
Křtiny varhany
současny stav
M 1 : 7

Křtiny varhany
současný stav
M 1 : 7

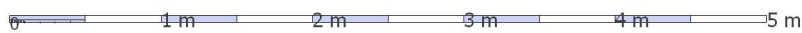
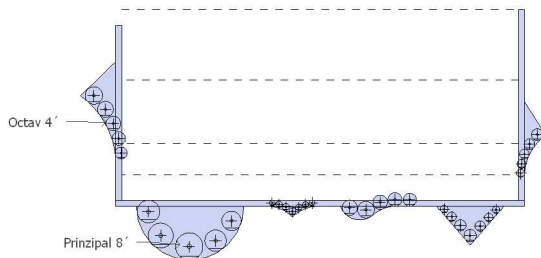
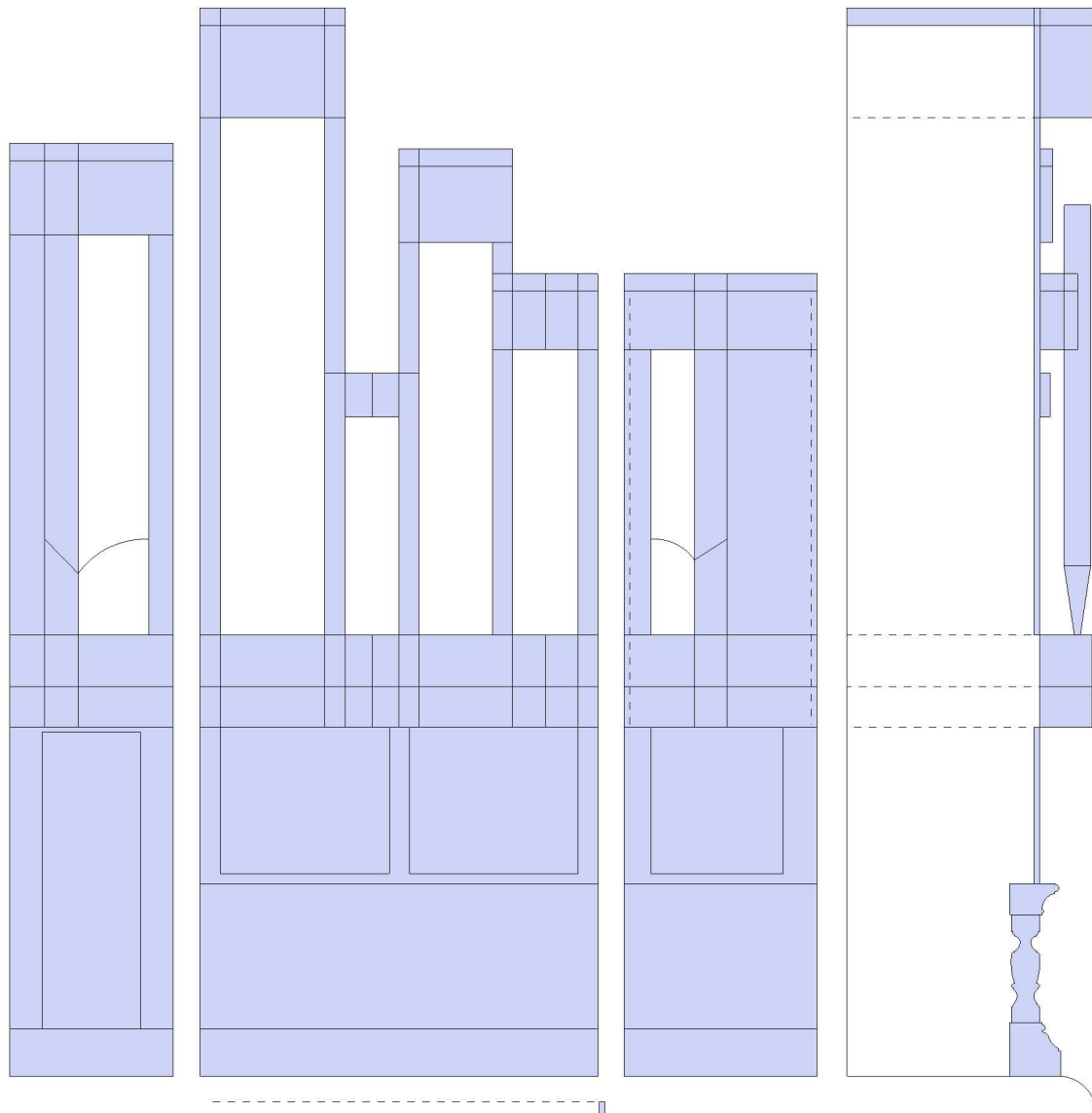

Křtiny varhany
navrhovaný stav
II manuál v hracím stole
M 1 : 35

Křtiny varhany
navrhovaný stav
strana HW
M 1 : 50

Křtiny varhany
navrhovaný stav
strana Ped
M 1 : 50

Fotodokumentace

